IMAGINEA VECHILOR SLAVI DIN SECOLUL AL VI-LEA ÎN LUMINA IZVOARELOR BIZANTINE. O LUME ALTFEL DECÂT S-A CREZUT

Constantin REZACHEVICI

Triburile *slovenilor*[1] (numele de *slavi* datează din veacul al XII-lea, documentat în cronica zisă a lui Nestor)[2] au „apărut" în secolele al IV-lea – al III-lea î.Hr., după părerile celei mai mari părţi a cercetării arheologice şi lingvistice, în bazinul Pripetului, în spre cursul mijlociu al Vistulei, la vest, şi cel mijlociu al Niprului, spre est. Din această zonă relativ restrânsă faţă de extinderea lor ulterioară, la începutul mileniului întâi, slavii s-au întins spre apus până la Oder, peste populaţia neslavă a *veneţilor* sau *venzilor*, al cărui nume l-au preluat, iar spre răsărit până către podişurile Valdei şi al Rusiei Centrale[3]. Într-o a treia etapă, în secolul al III-lea, împinşi de goţii care migrau de la Marea Baltică spre cursul mijlociu al Niprului, strămoşii sorabilor-sârbilor din spaţiul Bugului de Nord s-au îndreptat spre cursul superior al Elbei (Laba), iar cei ai croaţilor şi slovenilor spre cel superior al Vistulei, în vreme ce înaintaşii polonilor au rămas pe loc, în zona Vistulei mijlocii şi inferioare. În sfârşit, spre mijlocul secolului al V-lea, după prăbuşirea stăpânirii hunilor, slavii apuseni au coborât în Panonia romană, iar cei răsăriteni au înaintat, în prima jumătate a secolului al VI-lea, între cursurile mijlocii ale Niprului şi Bugului de Sud, până la stepa nord-pontică, stăpânită de populaţiile turanice[4].

Ceea ce îi atrăgea pe slavi în continuare nu era spaţiul daco-roman în plin proces de ruralizare, de unde nu prea mai aveau ce jefui, ci înfloritoarele oraşe şi localităţi ale „Europei" bizantine (cum numeau izvoarele greceşti din secolele al VI-lea – al VII-lea, ceea ce din veacul al XIX-lea se va numi Peninsula Balcanică)[5]. De aceea ei şi-au făcut

[1] Fr. Dvornik arată că toate triburile slave de la Alpi la Adriatica şi Marea Neagră se numeau de fapt sloveni (în latineşte *sclavi, slavi*, iar în greceşte *sklavenoi*, dar numai slovenii au păstrat acest nume, ceilalţi au luat numele triburilor care i-au supus: sârbii, croaţii, bulgarii ş.a. (*Les slaves – Histoire et civilisation de l'Antiquité aux débuts de l'époque contemporaine,* Paris, 1970, p.47).
[2] Florin Curta, *Apariţia slavilor. Istorie şi arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII,* Târgovişte, 2006, p.304.
[3] Constantin Rezachevici, *Istoria popoarelor vecine şi neamul românesc în evul mediu*, Bucureşti, 1998, p.265-266.
[4] *Idem*.
[5] *Ibidem*, p. 17.

BDD-A24265 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:32 UTC)

în spaţiul protoromânesc extracarpatic, mai cu seamă în părţile dinspre Dunăre, baze şi concentrări de populaţii, în vederea atacurilor spre sudul Dunării, care încep la 517-518[1]. În schimb, în interiorul arcului carpatic transilvan, mai departe de limesul dunărean, triburile slave pătrund sporadic spre sfârşitul secolului al VI-lea şi începutul celui următor, pentru ca, în partea centrală şi vestică a Transilvaniei, ele să se întindă doar de la sfârşitul secolului al VII-lea şi la începutul secolului al VIII-lea[2].

Din păcate, existenţa unei extrem de bogate, chiar stufoase, cercetări arheologice[3], care, împreună cu datele izvoarelor narative bizantine din secolele al VI-lea – al VII-lea, a condus la tabloul originii şi răspândirii slavilor amintit mai sus[4], a dus, mai nou, şi la o nouă punere în discuţie a problemelor *autohtoniei, migraţiei* şi *etnicităţii* slavilor, în baza culturii materiale, îndeosebi de către cercetătorii din afara ţărilor slave de astăzi, cu rezultate interesante, dar şi cu căutări contraproductive de vădită originalitate[5].

Nici spaţiul romanic intra- şi extracarpatic, caracterizat de culturile Costişa-Botoşna-Hansca, Ipoteşti-Cândeşti-Ciurel şi Bratei[6], în care au început să apară elemente materiale slave timpurii din a doua jumătate a secolului al VI-lea d.Hr.[7] nu a scăpat de teorii şi interpretări cu caracter panslavist în legătură cu stabilirea şi rolul aici al slavilor, combătute de N. Iorga chiar din 1917[8]. Încă şi mai influenţate de concepţiile (mai precis comandamente) politice s-au vădit părerile în acest domeniu ale sintezelor istoriografice româneşti de după mijlocul secolului al XX-lea. În volumul întâi al tratatului de *Istoria României*, apărut în 1960, se vorbea astfel de „puternica influenţă slavă pe care a suferit-o populaţia străromână de la nord de Dunăre în această perioadă

[1] *Ibidem*, p. 266.
[2] *Ibidem*, p. 266-267; Ion Nestor, *Câteva consideraţii cu privire la cea mai veche locuire a slavilor pe teritoriul R.P.R.*, în *Omagiu lui P. Constantinescu-Iaşi*, Bucureşti, 1965, p.150; Zoltan Székely, *Raport preliminar asupra rezultatelor săpăturilor efectuate la aşezările din sec. VII-VIII-IX e.n. de la Filiaş şi Poiana*, în *Sesiunea de comunicări a muzeelor de istorie*, II, Bucureşti, 1970 (1971), p.149.
[3] Cf. ultimul stadiu al cercetării universale în acest domeniul, la Curta, *op.cit.*, p. XII-XVI.
[4] Cf. şi Francis Dvornik, *Slavii în istoria şi civilizaţia europeană*, Bucureşti, 2001, p.1.
[5] Cartea lui Florin Curta, cu bibliografia ei, este un exemplu exponenţial în acest sens, autorul arătând că „slavii sunt o *invenţie* a secolului al VI-lea. O invenţie însă ce a presupus atât imaginarea şi etichetarea de către cei aflaţi în afara grupului în cauză, cât şi un proces de autoidentificare" (p.291). Cf. şi Sebastian Brather, *Slawenbilder. „Slavische Altertumskunde" im 19. und 20. Jahrhundert*, în *Archaeology and Identity Cetnral and East Central Europe in the Earlier Middle Ages,* Bucureşti, 2008, p.87-128, cu bibliografia problemei.
[6] Cf. Gheorghe Postică, *Unele consideraţii privind interpretarea etnică a monumentelor arheologice medievale timpurii din nordul Bucovinei,* în *Spaţiul nord-est Carpatic în mileniul întunecat*, Iaşi, 1997, p.122.
[7] D.Gh. Teodor, în *Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII-lea,* Bucureşti, 1995, p.322.
[8] N. Iorga, *Istoria relaţiilor ruso-române*, în *Istoria relaţiilor române*, Bucureşti, 1995, p.157-158.

BDD-A24265 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:32 UTC)

(secolele al VI-lea – al VII-lea – n.n. C.R.) nu numai în cultura materială, ci şi în limbă, obiceiuri, viaţă socială şi culturală”[1]. Se afirma chiar că în Moldova şi nord-estul Munteniei slavii „au asimilat populaţia carpo-dacică” sau că aici s-a produs o „simbioză”[2]. Ulterior, după 1964, părerile de acest fel s-au nuanţat, iar mai apoi au dispărut cu totul. Aşa se face că, în 1995, D.Gh. Teodor menţiona că pătrunderea şi aşezarea „temporară” a slavilor pe teritoriul vechii Dacii şi în jurul acesteia în a doua jumătate a secolului al VI-lea „nu au avut un caracter paşnic”, relaţiile slavilor cu obştile romanice nefiind lipsite de conflicte, ele perturbând „într-o însemnată măsură, dezvoltarea societăţii locale”, fapt reflectat în îngroparea a numeroase tezaure, mai cu seamă în spaţiul Moldovei şi Munteniei[3]. Departe de a influenţa populaţiile romanice cu care au venit în contact, pe baza urmelor arheologice s-a dovedit că în secolele al VI-lea – al VII-lea, „la slavi producţia era încă slab dezvoltată, cunoşteau puţin prelucrarea metalelor, îndeosebi a fierului, şi aveau, contrar unor teze eronate, o agricultură destul de puţin dezvoltată”, pe scurt, erau purtătorii unei „culturi materiale puţin evoluate”[4]. Pentru ca, în ultima sinteză de istoria românilor, să se pună punctul pe i, arătându-se că, de fapt, sub aspectul culturii materiale, slavii au fost cei influenţaţi de romanici, şi nu invers. „Fără îndoială, ca urmare a contactelor cu populaţia romanică din regiunea carpato-dunăreană, dar şi cu realităţile civilizaţiei bizantine, slavii au primit numeroase şi importante influenţe”[5].

Acest fapt este vizibil şi în domeniul lingvistic. Nimeni nu se îndoieşte că slavul *dom* (casă) a fost preluat de migratorii slavi din latinescul *domus* al primilor autohtoni romanici sedentari cu care au venit în contact, care erau tocmai strămoşii românilor. Ceea ce se ştie mai puţin este însă că tot de la aceştia din urmă au preluat slavii şi numirea lor pentru biserică. Aceasta deoarece numai strămoşii românilor au păstrat latinescul *basilica* sub forma *biserică*, din care vechii slavi au făcut *serăkă*, prescurtat *crkva* (ţârkva)[6]. Iar, în 1985, am arătat pentru prima dată că şi termenul *posada*, socotit până atunci, fără excepţie ca fiind preluat de români de la slavi, a fost în realitate, invers, preluat de slavi de la strămoşii românilor, la care însemna loc întărit, greu accesibil, fie pe cale naturală (vârfurile munţilor erau numite astfel în româneşte cel puţin până în secolul al XIV-lea), fie pe cale artificială (prin fortificaţii, întăriturii ridicate de oameni). Aceasta, deoarece termenul cu sensul de han, întăritură, se întâlneşte şi în limbile: spaniolă (*posada*), portugheză (*passada*), italiană (*passata*), iar la români apare şi sub forma *pas* (trecătoare), *a păsa* (a merge, a se duce – prin locuri dificile), şi evident, nu spaniolii şi portughezii au preluat *posada* de la slavii din Răsăritul Europei, ci aceştia din urmă au luat termenul de la primii romanici întâlniţi în drumul lor spre Imperiul

[1] *Istoria României*, I, Bucureşti, 1960, p.746.
[2] *Idem*, p.738.
[3] Teodor, *op.cit.*
[4] *Idem,* p.324.
[5] Academia Română, *Istoria românilor*, II, Bucureşti, 2001, p.733.
[6] Gunnar Gunnarson, *Das slavische Wort für Kirche*, Upsala, 1937, p.52-57. Cf. şi Th. Capidan, *Basilica*, Bucureşti, 1938, p.12, la Ioan Lupaş, *Scrieri alese,* II, Bucureşti, 2007, p.30.

BDD-A24265 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:32 UTC)

Bizantin[1]. Influenţele lingvistice slave în limba română, de netăgăduit, trebuie, aşadar, reevaluate în sensul unei mai accentuate influenţe reciproce.

Oricum, după parcurgerea unei abundente bibliografii istorice şi mai ales arheologice referitoare la aşezările slavilor din răsăritul Europei şi până la Marea Neagră în veacul al VI-lea, rezultă cu claritate că izvoarele bizantine despre acestea reflectă destul de corect realitatea vremii. Problema este cât de bine au fost cunoscute acestea în istoriografia românească. Pentru că o cercetare atentă a izvoarelor narative bizantine despre primele contacte cu slavii ne înfăţişează o lume a acestora mult diferită de imaginea slavilor care s-a perpetuat în istoriografia românească, şi nu numai. O lume mult mai dură decât s-a crezut.

Deşi, cunoscând de secole invaziile germanilor, hunilor, kutrigurilor şi bulgarilor turcici şi, ulterior, ale avarilor, cronicarii romano-bizantini au scris cele mai dramatice pagini nu despre aceştia, cum se afirmă de obicei, ci despre invaziile slavilor. Ceea ce ar putea să-i surprindă pe cei obişnuiţi mai cu seamă de istoriografia sovietică cu imaginea „paşnicilor" slavi. Revenirea la izvoarele de primă mână, este şi în acest caz absolut necesară.

Incursiunile slavilor spre Dunărea de Jos, mai bine-zis spre Imperiul Roman de Răsărit, apar în relatările izvoarelor narative romano-bizantine privitoare la ultimii doi ani ai stăpânirii împăratului Anastasie (491-518) şi în timpul lui Justin I (518-527), ceea ce face ca relatările despre ei în această zonă să fie chiar mai numeroase decât cele referitoare la cei din spaţiul de unde veneau. Profitând de slăbirea imperiului, ca urmare a răscoalei trupelor din Tracia condusă de Vitalian (513-515) împotriva împăratului Anastasie, care s-a întins şi în provinciile Scythia Minor şi Moesia, aşadar, în lungul Dunării de Jos, slavii au trecut fluviul atacând anual Constantinopolul în 513-515 şi pătrunzând până în Macedonia şi Tesalia. Cu acest prilej Marcellinus Comes din Illyria, fostul secretar a lui Iustinian până la urcarea acestuia pe tron, cel dintâi scriitor romano-bizantin care, în a sa *Istoria Imperiului Roman de Răsărit* între anii 379-534[2], înregistrează comportamentul slavilor în campanie, menţionează cruzimea cu care aceştia ucideau pe prizonierii romani, aspect pe care nu îl întâlnim nici măcar în izvoarele referitoare la huni. Deoarece guvernatorul Illyriei nu a obţinut suficienţi bani pentru a răscumpăra pe captivi, care nu erau soldaţi, ci locuitori care nu apucaseră să fugă sau să se refugieze în cetăţi, *prizonierii romani au fost arşi împreună cu căsuţele lor sau omorâţi în faţa porţilor închise ale oraşelor*[3].

După acelaşi Marcellinus Comes, riposta imperială ofensivă a venit târziu, după 529, la începutul domniei lui Iustinian (527-565), când Mundus, comandatul armatei imperiale din Illyria, a fost cel care *cel dintâi dintre toţi comandanţii romani a atacat pe*

[1] Constantin Rezachevici, *Localizarea bătăliei dintre Basarab I şi Carol Robert (1330): în banatul de Severin* (II), în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie A.D. Xenopol", Iaşi, XXII[2] (1985), p.393.
[2] *Fontes historiae dacoromane,* II, Bucureşti, 1976, p.359.
[3] *Idem,* p.366-367.

BDD-A24265 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:32 UTC)

geţi (slavii care veneau din Scythia Minor sau din Câmpia Română – n.n. C.R.) *care de mult timp cutreierau Illyria şi i-a pus pe fugă după ce a omorât pe mulţi dintre ei*[1].

Tot în vremea lui Iustinian, filozoful bizantin Pseudo-Caesarios din Nazianz, referindu-se la anii 530-560[2], observa *caracterul ambivalent* al slavilor „danubieni", care intrau în imperiu prin zona Dunării de Jos. Dacă unii erau cumpătaţi la mâncare şi ascultători faţă de conducătorii lor, alţii erau deosebit de cruzi chiar faţă de femei, astfel că *mănâncă cu plăcere mamelele femeilor, deoarece s-au umplut cu lapte, iar pe copiii alăptaţi îi lovesc cu violenţă de pietre, ca pe nişte şobolani.* Aceştia nu suportă şefii, *omorându-şi conducătorii la mese sau în timpul călătoriilor.* Ei mănâncă *vulpi, pisici sălbatice şi mistreţi şi se strigă între ei urlând ca lupii*[3].

Pe la 550-551 gotul creştin romanizat Iordanes din Moesia, un partizan al politicii împăratului Iustinian şi al înţelegerii dintre bizantini şi goţi[4], s-a referit în *Getica* (prin care trebuie să înţelegem de fapt *Gotica*) sa, scrisă la Constantinopol[5], la aşezarea permanentă a slavilor, pe care îi numeşte *veneţi*, cu un nume mai vechi, începând de la izvoarele Vistulei spre răsărit, împărţiţi în două grupe: sclavinii, care se întindeau de pe teritoriul fostei Iugoslavii, pe la vest şi nord de Dacia, până la Nistrul superior, şi anţii, aşezaţi între Nistru şi Nipru. Menţionând *Alpii abrupţi* (Carpaţii) care înconjoară Dacia (Transilvania) ca o cunună, Iordanes indică precis că *în partea lor stângă, spre nord, la izvorul Vistulei se află aşezată pe un spaţiu imens numeroasa populaţie a veneţilor. Deşi astăzi* (pe la 550-551 – n.n. C.R.), *numele lor variază după diferite familii şi regiuni, ei poartă mai mult numele de sclavini şi anţi. Sclavinii locuiesc de la cetatea Noviodunum* (Dernovo – n.n. C.R.) *şi lacul care este numit Mursianus* (Nezider, în Serbia – n.n. C.R.) *şi până la Nistru, iar în nord până la Vistula:*

---

[1] *Ibidem,* p.366-369. Florin Curta, în cuprinzătoarea sa lucrare *Apariţia slavilor*, nu cunoaşte aceste relatări ale lui Marcellinus Comes, crezând că „primul raid cunoscut al sclavenilor datează din 545, el ar fi putut fi un răspuns la politica agresivă a bizantinilor, exprimată prin fortificarea frontierei şi prin sistemul de alianţe" (p.295).

[2] *Fontes*, II, p.483.

[3] *Idem,* p.484-485. Interpretarea acestui pasaj de către Curta, *op.cit.*, p.283-284, se abate de la realităţile simple ale acestuia prin hipercriticism. Amintirea caracterului primilor slavi cu care imperiul a venit în contact apare încă în relatările târzii ale lui Constantin Acropolites (? – c. 1321), despre minunile Sfântului Dimitrie, protectorul Salonicului atacat de slavi: *un neam sălbatec şi neîmblânzit, vecin cu tribalii şi cu peonii, cu numele de sclavini, ducând o viaţă de fiară şi un trai neobişnuit, însă irezistibili în avântul lor, au tăbărât asupra cetăţii martirului, adică asupra preavestitei cetăţi a Tesalonicului [...], a răspândit în jurul ei «pârjolul misian» şi a încercat-o cu tot felul de pregătiri de război*" (*Fontes,* IV, Bucureşti, 1982, p.139).

[4] *Fontes,* II, p.407.

[5] Cf., pentru opera lui Iordanes referitoare la slavi, aprecierile lui Curta, *op.cit.*, p.33-37, care induce o anume îndoială asupra tratării problemelor de geografie de către Iordanes, care, chipurile, „nu era interesat de probleme de geografie", ci doar de cele de istorie (p.37), ceea ce nu este real, ambele probleme fiind conexe în opera sa.

BDD-A24265 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:32 UTC)

drept oraşe au păduri şi mlaştini. Anţii însă, care sunt cei mai viteji dintre ei, se întind de la Nistru la Nipru, acolo unde Marea Pontică face un cot[1].

Aşadar, până la mijlocul secolului al VI-lea slavii nu se stabiliseră în spaţiul carpato-dunăreano-pontic pe care îl străbăteau doar şi în care se concentrau numai pentru a trece Dunărea în raidurile lor asupra imperiului. Desigur, în lumina izvoarelor bizantine, dar şi a cercetărilor arheologice din a doua jumătate a secolului al XX-lea, nu are nici un temei vechea afirmaţie a lui D. Kliucevski, după care „regiunea carpatică a fost «leagănul comun al slavilor»".

Contemporan cu Iordanes, Procopius din Caesarea (circa 500 – post 555) a fost membru al aristocraţiei senatoriale, critic faţă de reformele lui Iustinian, dar martor în suita comandantului Belisarie la războaiele imperiului cu perşii, vandalii şi goţii, pe care le-a descris în opt cărţi, în care a presărat multe relatări despre slavi, pe care i-a cunoscut foarte probabil chiar direct, ca mercenari în războaiele din Italia[2]. Autorul *Războaielor* şi al *Zidirilor* lui Iustinian relatează despre incursiunile anţilor şi ale sclavinilor desfăşurate după începutul stăpânirii acestuia (527), luptele dintre sclavini şi anţi, şi mai ales despre marile invazii în imperiu din anii 545 şi 546. Cu această ocazie vorbeşte despre falsul Chilbudios, „de neam ant, care purta numele unui comandant imperial şi vorbea chiar latineşte[3], limbă pe care o învăţase, desigur, de la autohtonii geto-daci romanizaţi.

Din relatările lui Procopius, reiese că *neamurile acestea, sclavinii şi anţii nu sunt conduse de un singur om, ci trăiesc încă din vechime în rânduială democratică şi de aceea treburile lor atât cele prielnice, cât şi cele neprielnice sunt totdeauna dezbătute de către obşte [...]. Cred că este un singur Dumnezeu, făuritorul fulgerului şi singur stăpânitor al tuturor lucrurilor şi îi jertfesc boi şi alte animale de tot felul. Ei mai cinstesc şi râuri, nimfe şi alte zeităţi şi jertfesc tuturor acestora, iar cu prilejul jertfelor fac prorociri*[4]. La fel de preţioase sunt şi relatările lui Procopius despre obiceiurile de luptă, limba şi numele unitare şi tipul fizic al slavilor. *Când pornesc la luptă, cei mai mulţi merg pe jos împotriva duşmanului; poartă în mâini scuturi mici şi lănci, dar nu-şi pun niciodată platoşă. Unii n-au nici cămaşă, nici manta; ci îmbracă numai nişte pantaloni până la părţile ruşinoase şi pornesc aşa la luptă împotriva duşmanilor. Amândouă neamurile* (sclavini şi anţi – n.n. C.R.) *au o singură limbă, cu totul barbară. Nici la înfăţişare nu se deosebesc cu ceva între ei. Toţi sunt înalţi şi foarte voinici. Culoarea pielii nu e prea albă, aceea a părului nu e prea blondă şi nici nu bate cu totul*

[1] *Fontes,* II, p.412-413. După o interpretare relativ nouă, pentru scriitorii bizantini din secolul al VI-lea, numirea antică de *veneţi*, ca şi cele de *sclavini* şi *anţi* ar fi doar „etichete" pentru identificarea grupurilor umane de la nord de frontiera dunăreană, slavii înşişi nenumindu-se astfel niciodată (Curta, *op.cit.*, p.302-304). Pentru Dvronik, *Slavii în istoria şi civilizaţia europeană*, p.1, anţii ar fi de fapt aristocraţi sarmaţi (unul dintre grupurile slave „condus probabil de aristocraţi sarmaţi, cunoscut sub numele de anţi"), ceea ce ne duce cu gândul la „sarmatismul" nobilimii polone din secolul al XVII-lea!

[2] *Fontes*, II, p.443; cf. şi Curta, *op.cit.*, p.31-33.

[3] *Fontes*, II, p.440-445.

[4] *Idem*, p.442-443.

BDD-A24265 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:32 UTC)

în negru, ci sunt toţi roşcovani. Duc o viaţă aspră şi neîngrijită, la fel ca masageţii, şi sunt mereu plini de murdărie ca şi aceia [...]. Până şi numele sclavinilor şi anţilor era unul singur la început[1].

După Procopius, cel puţin până la mijlocul veacului al VI-lea, slavii de la nordul Dunării nu aveau aşezări stabile, ci peregrinau din loc în loc, locuind în colibe simple şi uneori în corturi. *Locuiesc în colibe jalnice, răzleţiţi mult unii de alţii şi mereu se mută dintr-un loc în altul*. El compară modul lor de locuire cu cel al sporilor plantelor. *Locuiesc sporadic, în corturi împrăştiate. De aceea au şi mult pământ, căci cea mai mare parte a ţărmului de dincolo de Istru este locuită de dânşii*[2]. Aceasta era tocmai epoca în care începea concentrarea slavilor la nordul Dunării, *nu departe de ţărm*, în spaţiul geto-dacic romanizat, înainte de trecerea în imperiu, în prima jumătate a secolului al VII-lea.

Anţilor care au luat parte la campania din 545 împăratul Iustinian le-a propus să se aşeze într-o veche cetate romană de la nordul Dunării, *Turris*, identificată cu Turnu-Măgurele, cu Barboşi de lângă Galaţi, sau chiar cu Tyras – Cetatea Albă, care fusese pustiită de *barbarii localnici*, adică de geto-daci, acordându-le şi regiunea din jur, făgăduindu-le şi o mare sumă de bani spre a-i face *aliaţi* ai imperiului împotriva hunilor (avarilor sau bulgarilor turci)[3]. Această încercare de colonizare a unui grup de anţi, care a reuşit doar până la 602, când anţii au fost distruşi de avari, dispărând din izvoare[4], la nord de limesul dunărean, dovedeşte că aceştia nu locuiau permanent acolo.

S-au căutat felurite explicaţii pentru povestea colonizării grupului de anţi de la Turris[5], care, oricum, a rămas un fenomen izolat, iar în acelaşi an, 545, a avut loc o invazie a unei mulţimi de sclavini peste Dunăre, în imperiu, unde a produs mari pagube umane şi materiale[6].

Interesant este că Iustinian a purtat titlul de „Anticus" până în 565[7], iar din titulatura imperială acesta a dispărut după 612, în legătură, desigur, cu distrugerea anţilor de către avari, în 602[8]. Nici un împărat bizantin nu a purtat însă numele de „Sclavicus", dovadă că sclavinii nu au putut fi supuşi sau federalizaţi în vreun fel.

Procopius din Caesarea a luat parte sau a cunoscut campaniile imperiale împotriva perşilor (530-532), a vandalilor din Africa (533-534) şi a goţilor din Italia (530-555), încât e greu de crezut că vicisitudinile războaielor puteau să-l impresioneze prea tare, totuşi, rândurile pe care le consacră ororilor săvârşite de slavi în ţinuturile romane sunt printre cele mai dramatice. Relatările sale despre cruzimile acestora în

[1] *Ibidem*.
[2] *Ibidem*.
[3] *Ibidem*, p. 442-445.
[4] Curta, *op.cit.*, p.70-72, 92.
[5] *Idem*, p.70-72.
[6] *Ibidem*, p.73.
[7] *Ibidem*, p.68.
[8] *Ibidem*, p.92.

BDD-A24265 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:32 UTC)

timpul invaziilor din 548 în provincia Illyria, din 550 în Illyria şi Tracia, şi din 551 din nou în Illyria, sunt semnificative.

În 548, *o armată de sclavini trecu fluviul Istru şi săvârşi lucruri îngrozitoare în întreaga Illyrie, până la Epidamnum, omorând şi luând în sclavie pe toţi tinerii care le cădeau în mână şi prădând avuţiile,* distrugând şi *o mulţime de cetăţi de acolo, care mai înainte păreau puternice.* În 549 o oaste de numai 3000 de sclavini trece din nou Dunărea, împărţindu-se în două cete. Măcelurile produse de acestea sunt relatate pe larg de Procopius. Pe comandantul unei cetăţi din Tracia, Asbadus, *îl aruncară în foc şi-l arseră de viu, după ce-şi tăiară mai întâi curele de pe spinarea lui. După aceste isprăvi cele două cete prădară netulburate toate ţinuturile Traciei şi ale Illyriei şi cuceriră prin asediu o mulţime de cetăţi, măcar că nu luptaseră mai înainte pe ziduri*[1].

Masacrele care au urmat cuceririi cetăţii Topeiros din Tracia (astăzi Ruskjci sau Keşan din Bulgaria) reprezintă cea mai zguduitoare relatare de acest fel din întreaga operă a lui Procopius din Caesarea[2]. Acum, la 549, este descrisă şi documentată *pentru prima dată în Europa execuţia prin tragere în ţeapă* (cunoscută în Asiria, după metope păstrate, şi în Persia antică, după Herodot), pentru care Procopius nu are încă un nume. „*Ei* (sclavinii – n.n. C.R.) *uciseră îndată pe toţi bărbaţii în număr de cincisprezece mii şi prădară tot avutul lor, iar pe femei şi pe copii îi luară ca sclavi. Până atunci ei nu cruţară nici o vârstă, ci atât ei, cât şi cei din ceata cealaltă, din clipa când puneau piciorul pe pământul romanilor, ucideau pe toţi tinerii care le cădeau în mână, astfel încât teritoriul Illyriei şi al Traciei era aproape în întregime acoperit cu cadavrele celor neîngropaţi. Pe cei pe care-i prindeau nu-i omorau cu paloşul sau cu lancea sau în vreun alt mod obişnuit, ci înfigeau în pământ pari, pe care-i ascuţeau bine de tot, şi după aceea aşezau deasupra cu nespusă tărie pe nefericiţi, le băgau vârful parului în mijlocul şezutului, îl împingeau până în măruntaie şi-i omorau în felul acesta. Barbarii aceia mai îngropau în pământ patru pari groşi şi, după ce legau de ei mâinile şi picioarele celor prinşi, îi loveau necontenit peste faţă cu ciomegele până îi omorau, ca pe câini, şerpi sau alte animale. Pe alţii îi închideau în grajduri împreună cu vacile şi cu oile pe cari nu le puteau mâna până acasă la ei şi le dădeau foc fără cruţare. Astfel ucideau sclavinii pe toţi acei pe care îi întâlneau.*

La sfârşitul expediţiei, *ca şi cum s-ar fi săturat de atâta sânge, se hotărâră să lase în viaţă de aici înainte pe unii dintre cei care le cădeau în mână; şi ducând cu ei zeci de mii de prizonieri se întoarseră cu toţii acasă*[3].

În vara anului 550, o altă oaste de sclavini care înaintase în sudul Dunării până la Niş, a renunţat să atace Salonicul doar auzind că împotriva lor fusese rânduit Germanus, vărul lui Iustinian, învingătorul anţilor. Aceasta nu i-a împiedicat apoi să săvârşească *atrocităţi în întreaga Europă* (Peninsula Balcanică), să ajungă până la Zidul cel lung dintre Marea Neagră şi Marmara, la 65 km de Constantinopol, şi să ierneze în

[1] *Fontes*, II, p.446-447. Cf. şi Curta, *op.cit.,* p.74-75.
[2] *Fontes,* II, p.446-449.
[3] *Idem*, p.448-449.

BDD-A24265 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:32 UTC)

550-551 pe teritoriul imperiului. *Nu pustiau ţinuturile de acolo prin năvăliri, ci iernau în ele ca în ţara lor de baştină, fără să se teamă de duşmani*. Astfel consemnează Procopius prima încercare a sclavinilor de a se aşeza cu forţa în Balcani, cu greu respins de peste şase comandanţi romano-bizantini[1].

Iar, cu prilejul invaziei din 551 în Illyria, sclavinii *pricinuiră acolo grozăvii de nedescris*, *atrocităţi*. *Ei cutreierară mult timp şi acoperiră toate drumurile cu cadavre, luând o mulţime nenumărată de oameni şi prădând totul*. Iustinian era nemulţumit, neputând să-i împiedice să treacă Dunărea cu ajutorul vaselor furnizate de gepizi. Este, de fapt, părerea critică a lui Procopius în legătură cu neputinţa marelui împărat de a zăgăzui pătrunderea slavilor în Imperiul Roman de Răsărit, aflat la apogeul puterii sale, dar care îşi măcinase forţele armate în încercarea de recucerire a Imperiului Roman de Apus[2].

Procopius din Caesarea a reluat şi în alte scrieri ale sale relatările despre năvălirile aproape anuale ale sclavinilor şi anţilor, aliaţi cu „hunii" (bulgarii turci) în Illyria şi Tracia, *până la cartierele mărginaşe ale Bizanţului*, care *au pricinuit dezastre îngrozitoare locuitorilor din acele părţi,* încât teritoriul afectat părea *un adevărat pustiu scitic*[3]. El nu i-a zugrăvit pe slavi în culori negative, urmând clişee sau stereotipii, cum s-a afirmat uneori, din moment ce tot el menţiona că în viaţa obişnuită *nu-s răutăcioşi, nici vicleni, şi în simplitatea lor păstrează felul de fi al hunilor* (bulgarii turci)[4]. Zugrăvirea cruzimilor care particularizează invaziile slavilor în imperiu nu reflectă atât resentimentele sale faţă de ei, ci o realitate de netăgăduit a epocii.

Din a doua jumătate a secolului al VI-lea, slavii se concentrează la nordul Dunării, de unde, în alianţă cu avarii (turci), care apar la 558 în vecinătatea Imperiului Roman de Răsărit, atacă teritoriul acestuia în vremea împăraţilor Tiberiu Constantius (578-582) şi Mauriciu Tiberius (582-602). Despre aceste lupte s-au păstrat relatări preţioase pentru anii 558-582 în *Istoria* lui Menander Protector, un înalt funcţionar imperial bun cunoscător al slavilor şi avarilor[5], iar, pentru următoarele două decenii, la continuatorul acestuia Teofilact Simocata din Alexandria Egiptului, avocat şi demnitar imperial, care relatează despre anii 582-602[6], la care se adaugă mărturiile unui experimentat comandant militar bizantin, Mauricius, omonimul împăratului care, de altfel, i-a comandat scrierea unui tratat de *Artă militară*, realizat foarte probabil între 592 şi 602[7].

Ecouri ale năvălirilor slave sau slavo-avare din ultimele două decenii ale secolului al VI-lea apar şi la alţi autori ai vremii. Pentru episcopul monofizit Ioan din Efes, slavii *sălbatici ticăloşi* încep să ocupe teritoriul imperiului din anul 581, iar până la

[1] *Ibidem*, p.449-453.
[2] *Ibidem*, p.454-457.
[3] *Ibidem*, p.456-457.
[4] *Ibidem*, p.442-443.
[5] *Ibidem*, p.509.
[6] *Ibidem*, p.531.
[7] *Ibidem*, p.533; Curta, *op.cit.*, p.44-45.

BDD-A24265 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:32 UTC)

584 *au devenit bogaţi, posedând aur şi argint, herghelii de cai şi multe arme, învăţând să facă război mai bine decât romanii*[1]. Iar Ioan din Biclaro consemnează tocmai din Spania invazii ale slavilor, cu devastări de biserici, în perioada 576-590[2].

Toţi autorii amintiţi mai sus înregistrează *pustiirile* sclavinilor în Tracia şi în Grecia începând din 578-579, invazii care acum au loc, de obicei, în alianţă cu avarii[3]. Diplomaţia bizantină a izbutit însă să învrăjbească în dese rânduri cele două neamuri. Astfel, în 580, flota imperială a transportat din Panonia pe Dunăre 60.000 de călăreţi avari, care, după Menander Protector, au atacat *satele sclavinilor* de la nordul gurilor Dunării, aflate sub ascultarea lui Dauritas (Daurentios) şi a altor şefi slavi. Menţiunea este importantă dovedind că aşezările sclavine mai însemnate (*sate*) se aflau doar la nordul gurilor Dunării, altfel avarii n-ar fi fost aduşi din Panonia pe fluviu tocmai în această zonă pentru a ataca satele sclavinilor[4].

Teofilact Simocata înregistrează şi el invazia sclavinilor din 581, care, ajungând până la Zidurile lungi de lângă Constantinopol, *săvârşiră un mare măcel*[5]. Dar nici el, nici alţi autori romano-bizantini care se referă la sfârşitul veacului al VI-lea nu mai consemnează totuşi cruzimile deosebite ale slavilor menţionate de autorii din prima jumătate a secolului.

După ce ambiţiosul program al lui Iustinian, finalizat spre 555, de fortificare a „Europei" (Peninsula Balcanică) exclusiv împotriva raidurilor sclavinilor, prin peste 600 de fortăreţe dispuse în adâncime pe trei linii, la sud de Dunăre, pentru protejarea zonelor rurale, ţinta predilectă a slavilor[6], program înregistrat de Procopius din Caesarea şi documentat arheologic[7], şi-a dovedit utilitatea limitată la anii 552-577, când lipsesc raiduri ale sclavinilor la sud de Dunăre[8], expediţiile acestora reîncep cu şi mai multă vigoare din 578, când aproape o sută de mii de sclavini *au devastat Tracia şi multe alte locuri*[9]. De altfel, în aceiaşi ani se constată şi pe calea reducerii monedelor şi tezaurelor bizantine concentrarea în număr mare a triburilor slave în nordul Dunării[10].

Contraofensiva imperială a debutat târziu, în 593, când împăratul Mauriciu Tiberius, după încheierea, în 592, a păcii cu perşii în Orient, a trecut la marea confruntare cu slavo-avarii din anii 593-602. În 593, comandantul imperial al trupelor din „Europa", Priscus, a trecut Dunărea în dreptul Durostorumului (Silistrei), învingând prin surprindere pe şeful sclavin Ardagast (Ardagastos), din zona Mostiştei, apoi pe

[1] Curta, *op.cit.*, p.42.
[2] *Idem*, p.42-43.
[3] *Fontes*, II, p.516-519.
[4] *Idem*, p.518-523.
[5] *Ibidem*, p.532-533.
[6] Curta, *op.cit.*, p.77-78.
[7] *Idem*, p.130-164.
[8] *Ibidem*, p.78.
[9] *Ibidem*, p.79 şi urm.
[10] Viorel N. Butnariu, *Descoperiri monetare în spaţiul carpato-nistrian în secolele IV-VII. Structuri şi semnificaţii,* în *Spaţiul nord-est carpatic în mileniul întunecat,* p. 64.

BDD-A24265 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:32 UTC)

„regele" slav Musocius (Musokios), din sudul Moldovei, care a fost capturat[1]. În 595-596, Petru, fratele împăratului Mauriciu Tiberius trece la nordul Dunării în preajma vărsării Oltului şi-l înfrânge pe conducătorul sclavin Piragast (Peiragast) în zona cetăţii Turnu (Măgurele) şi, după Teofilact Simocata, înaintează până la râul Ialomiţa (Helibokia, Ilivakia)[2]. Campaniile imperiale urmează apoi anual, la nord de Dunăre, în Câmpia Română, până în 602, încercând să îndepărteze de limes triburile sclavinilor, fără a acorda atenţie celor care pătrunseseră deja în imperiu.

Nu e de mirare, aşadar, că, în tratatul de *Artă militară* al lui Mauriciu, redactat, cum am văzut, tocmai în aceşti ani, apare cea mai completă descriere, sub aspect militar şi civil, a slavilor (sclavinilor şi anţilor) din a doua jumătate a secolului al VI-lea. Spaţiul acordat acestora e vizibil mai mare decât cel consacrat avarilor şi altor *neamuri hunice*. Şi aici apare din nou caracterul ambivalent al slavilor: *blânzi şi binevoitori cu oaspeţii,* pe care-i *duc pe rând din loc în loc, unde au nevoie*, practicând o sclavie patriarhală, *liberând prizonierii după un timp şi lăsându-le libertatea să rămână cu ei sau să se întoarcă acasă, plătind o răscumpărare oarecare*, în timp ce, în afara locurilor unde sunt aşezaţi, *duc o viaţă de jaf şi le place să-şi încerce duşmanii în locuri încurcate, înguste şi stâncoase. Folosesc cu pricepere năvălirile repezi, înfruntările pe neaşteptate şi loviturile pe furiş, ziua şi noaptea, şi născocesc multe căi de înfruntare [...]. Sunt nestăpâniţi şi răzbunători, nu cunosc rânduiala şi nici nu caută să se prindă în lupta închegată sau să iasă în locuri descoperite şi netede [...]. Sunt cu totul fără credinţă şi lipsiţi de cuvânt faţă de înţelegerile făcute...*[3]. Câte din aceste trăsături, în primul rând ambivalenţa caracterului lor, nu se întâlnesc până astăzi la neamurile urmaşilor lor, mai cu seamă cu cât ne îndreptăm atenţia spre răsăritul Europei?

Sfârşitul neaşteptat al războiului cu slavii şi avarii din 592-602, provocat în toamna 602 de răscoala trupelor de la sudul Dunării condusă de centurionul Focas (Phocas), urmare a ordinului împăratului de a ierna la nordul fluviului, în ţinuturile controlate de slavi, pentru a economisi bani şi alimente[4], dublată, în noiembrie 602, de răscoala din Constantinopol care l-a detronat şi ucis pe Mauriciu, urmată de proclamarea ca împărat a lui Focas (602-610), n-a dus la prăbuşirea imediată a limesului dunărean şi la revărsarea slavilor în Balcani, aşa cum se crede de obicei. În realitate, cum am văzut, slavii pătrunseseră în Balcani cu tendinţa de a se aşeza încă dinainte de 602, iar în vremea lui Focas armata a revenit la paza limesului dunărean, care a fost slăbit abia în 605, prin transferarea unor trupe împotriva perşilor, dar slavii nu au mai atacat Balcanii decât după detronarea şi executarea lui Focas, la începutul încă neconsolidat al stăpânirii lui Heraclius (610-641), şi atunci nu la Dunăre, ci, prin Friul în Istria, venind cu luntri şi pe mare[5]. Abia după 617-618 triburile slave, în alianţă cu avarii, iar, în 626, şi cu perşii,

[1] *Fontes*, II, p.540-543, 604-607; III, Bucureşti, 1975, p.128-129; Curta, *op.cit.*, p.87-89.
[2] *Fontes*, II, p.542-543; Curta, *op.cit.*, p.90-91.
[3] *Fontes*, II, p.556-559.
[4] *Idem*, III, p.132-133.
[5] Curta, *op.cit*., p.92-93, 293.

BDD-A24265 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:32 UTC)

la atacul asupra Constantinopolului[1], au reînceput atacurile în Balcani, destul de puţin amintite de izvoarele istorice. De fapt, în secolul al VII-lea slavii nu mai urmăreau doar jaful, ci aşezarea pe teritoriul imperiului (de acum ei încep să fie menţionaţi de izvoarele bizantine numai cu numele triburilor lor)[2]. Pe fondul prăbuşirii sistemului defensiv instalat de Iustinian la Dunăre la mijlocul secolului al VI-lea, nu din pricina năvălirilor barbare, ci, aşa cum s-a observat, mai nou, din cauze economice, provocate de ambiţioasele planuri ale împăratului în alte zone ale imperiului, şi a „unui sever declin demografic", triburile slave s-au aşezat treptat şi izolat în cursul secolului al VII-lea în diferite locuri din Balcani[3], înmulţindu-se de-abia din veacul următor.

Astfel, printr-un proces de durată, slavii au schimbat treptat componenţa etnică a Peninsulei Balcanice până în Macedonia şi la Marea Adriatică, slavizând-o, în vreme ce la nordul Dunării, în spaţiul carpato-danubiano-pontic, pânza lor s-a tot subţiat în secolele al VII-lea – al X-lea, până la totala ei destrămare şi asimilare de către populaţia românească majoritară.

*
* *

Mărturiile romano-bizantine despre apariţia slavilor (etichetaţi de ele drept *anţi* şi *sclavini*) la Dunărea de Jos în cursul secolului al VI-lea atestă o violenţă deosebită a acestora în cursul invaziilor lor în imperiu, ceea ce a şocat pe istoricii romano-bizantini în prima jumătate a veacului, violenţă care îi singularizează în această vreme faţă de ceilalţi năvălitori de neam germanic sau turcic (huni, avari, bulgari).

Invadatorii slavi de la Dunărea de Jos din secolul al VI-lea se mai particularizează, după aceleaşi izvoare, prin faptul că nu au fost solicitaţi decât o singură dată, în 545, drept „federaţi", împotriva „hunilor", de către împăratul Iustinian, care a oferit astfel unui grup de anţi cetatea romană părăsită Turris şi zona din jurul ei, la nord de Dunăre, deci în afara hotarelor imperiului. Dincolo de aceasta, cu slavii nu s-a încheiat nici un alt tratat, ei nu au fost niciodată folosiţi de diplomaţia bizantină împotriva altor invadatori, decât cel mult ca unităţi de mercenari. Ei au fost în secolul al VI-lea marele inamic barbar al lumii romano-bizantine, care nu a manifestat şi faţă de care nu s-a arătat cruţare.

Ceea ce i-a făcut pe slavi cu adevărat periculoşi pentru imperiu n-a fost doar mulţimea lor şi lipsa unei autorităţi centrale cu care s-ar fi putut trata, cât mai ales cea de-a treia şi cea mai însemnată particularitate a lor, tendinţa de a se aşeza cu forţa în imperiu, mai întâi în zone de gol demografic, apoi dislocând populaţia romanizată din

[1] *Idem*, p.94-99.
[2] *Ibidem*, p.94-98, 101-102.
[3] *Ibidem*, p.293-294.

BDD-A24265 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:32 UTC)

zonele de câmpie ale „Europei" romano-bizantine, fără îngăduinţa negociată a autorităţii imperiale, ceea ce nu făcuseră alte neamuri.

Izvoarele narative romano-bizantine din secolul al VI-lea şi începutul veacului următor se dovedesc astfel o sursă preţioasă nu doar pentru cunoaşterea în sine a slavilor, ci şi pentru determinarea impactului produs de ei asupra Imperiului Roman de Răsărit şi a lumii protoromâneşti.

Abstract

The emergence of the Slavic nations in the Carpathian-Danube area and in the Balkans in the late 5th and especially 6th century had a huge impact on both the Eastern Roman and the Protoromanian world, which was reflected in the works of the Empire's contemporary historians. The works of Marcellinus Comes, Pseudo Caesarios of Nazians, Iordanes, Procopius of Caesareea, Menander Protector, Mauriciu provided us valuable, very little known information on the emergence of the Slavs at the border of the Eastern Roman Empire, on their ambivalent nature and the impossibility to use them as Empire's allies and last but not least on their contact with the local Protoromanian population.

BDD-A24265 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:32 UTC)